

студентства. Гендерна просвіта повинна розпочинатися з самодослідження і критичної саморефлексії – тобто аналізу власних гендерних уявлень, стереотипів, упереджень та моделей поведінки, які й реалізуються при підготовці гендерної автобіографії. Остання є важливим інструментом, що стимулює студентство до здійснення гендерного самоаналізу – аналізу соціальної реальності й індивідуального досвіду чоловіків і жінок, який може стати основою навчання чоловіків та жінок продуктивним стратегіям і тактикам поведінки для перегляду традиційних гендерних схем та стереотипів і сприяти конструктивному вирішенню гендерно-рольових конфліктів і проблем, які виникають на їх основі.

Список використаних джерел

1. Гендерна психологія. Практикум. 2-е изд. /Под ред. И.С. Клециной. – СПб.: Питер, 2009. – 496 с.

Отримано 22.09.2014 р.

УДК 316.01

Корж К.М.[°]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, асистент кафедри теорії та історії соціології

СПЕЦИФІКА ОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «СОЦІАЛЬНА ПАТОЛОГІЯ», «СОЦІАЛЬНА НОРМА», «СОЦІАЛЬНЕ ВІДХИЛЕННЯ», «ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА» В СОЦІОЛОГІЇ

У статті представляються проблемні питання вивчення соціальних відхилень та девіантної поведінки. Робиться уточнення понять «соціальна норма», «соціальна патологія», «соціальне відхилення», «девіантна поведінка», які складають основу вивчення специфічних форм дій та взаємодій між індивідами (групами) в суспільстві.

Ключові слова: соціальна норма, соціальна патологія, соціальне відхилення, девіантна поведінка, соціальна взаємодія, соціальна дія

В статье представлены проблемные вопросы изучения социальных отклонений и девиантного поведения. Уточняются понятия «социальная норма», «социальная патология», «социальные отклонения», «девиантное поведение», которые составляют теоретико-методологическое основание изучения специфических форм действий и взаимодействий между индивидами (группами) в обществе.

Ключевые слова: социальная норма, социальная патология, социальное отклонение, девиантное поведение, социальное взаимодействие, социальное действие

The article presents problematic issues in the study of social deviations and deviant behavior. Such concepts as social norm, social pathology, social deviation, and deviant behavior, which constitute the basis for understanding of specific forms of action and interaction between individuals (or groups) in a society, are specified.

Keywords: social norm, social pathology, social deviation, deviant behavior, social interaction, social action

Актуальність теми дослідження зумовлена важливим значенням соціальних відхилень та девіантної поведінки в функціонуванні та розвитку сучасного суспільства загалом і українського суспільства зокрема. Останні роки Україна проходить період системних зрушень. З одного боку, - рух, зміни,

[°] © Корж К.М., 2014 р.

інновації, що є необхідними атрибутами трансформацій, які значним чином впливають на стабільність українського суспільства, мають конструктивний характер, виступають позитивним чинником суспільного розвитку. З іншого боку, – вони послаблюють стабільність системи, її здатність зберігати набуті параметри у визначених межах, протидіяти негативним впливам і повертатися до стану рівноваги у разі соціальних відхилень (девіацій). Соціальні відхилення та девіантна поведінка в переважній більшості випадків супроводжують процес соціальних трансформацій і виступають не тільки як результат, але й як причина останніх. Альтернативні форми соціальних дій в умовах нестабільності часто мають невизначений (з точки зору функціональності, конструктивності) характер. Соціальна стабілізація тому включає в себе і контроль, і управління такими відхиленнями – виявлення і подолання деструктивних і підтримка конструктивних їх форм, що можливе за умов їх теоретико-методологічного осмислення в рамках теорії або наукової дисципліни.

Важливого значення для теоретико-соціологічного осмислення проблем соціальних відхилень, формування і розвитку методології їх емпірико-соціологічного вивчення набуває аналіз концептуальних основ соціальних відхилень (девіацій). Слід відмітити, що вивчення різних форм соціальних відхилень і девіантної поведінки на рівні емпіричних соціологічних студій періодично проводяться у вітчизняній науці, проте теоретико-методологічні узагальнення стосовно цієї проблематики наразі не представлені у систематизованій формі і не мають єдиної концептуальної основи.

Це пов'язано з тим, що дослідницькі проблеми в першу чергу виникають на гносеологічному рівні і стосуються в тому числі і недосконалості понятійної основи, полісемічне використання понять. Основним напрямком таких досліджень є визначення, класифікація, типологізація тих соціальних явищ, які власне відносяться до соціальних відхилень. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить, що в сучасній соціології переважає тенденція віднесення до соціальних відхилень здебільшого негативних форм її проявів, тобто таких, які розглядаються як соціально небезпечні, або небажані, і, відповідно, підпадають під негативні санкції.

По-друге, диверсифікація типів та форм соціальних відхилень, які досліджуються соціологією (від злочинності до соціальної творчості), тісно пов'язана з іншими суспільними дисциплінами, такими як: філософія, психологія, право, етика, теологія і т.п., що вимагає від дослідника дотримуватись власне соціологічного підходу як до методів фіксації, так і до аналізу соціальних фактів, що є власне предметною областю дослідження. Сама дослідницька процедура ускладнюється згаданою вище еклектичністю категоріально-понятійного апарату, різноманітними за своїм походженням та призначенням методами, а головне – багатопарадигмальністю самої соціологічної науки і похідними від неї внутрішніми суперечностями вивчення як загальних, так і специфічних проявів суспільного і соціального буття.

По-третє, міждисциплінарний характер проблеми призвів до формування в соціальних науках суперечливих теорій, які фундуються і розвиваються переважно в межах двох парадигм: «нормативістської» та «соціологічної». Суть суперечності багато в чому витікає із теоретико-методологічних протиріч

відповідно структурного та функціонального підходів і проблем самої загальної соціальної теорії.

Метою даної статті є соціологічно-теоретичний аналіз і виділення специфіки групи понять, що описують родові за своїми ознаками і походженням соціальні феномени, що відносяться до сфери соціальних норм і відхилень від них.

Загалом до соціологічно-теоретичного аналізу доцільно включити наступні пари понять:

1. Відхилення - норма
2. Соціальна патологія - комплекс норм
3. Соціальне відхилення - соціальна норма
4. Девіантна поведінка - групова, соціальна, адаптивна норма
5. Делінквентна поведінка - норма права
6. Злочин - норма кримінального права

Загально-філософські поняття здебільшого не потребують додаткової теоретичної інтерпретації при розробці програм соціологічних досліджень. Виключення становлять тільки ті випадки, коли автор вводить загальне поняття як специфічне – наприклад, “соціальний порядок”, “соціальна напруга”, “спосіб життя” і т.п. Соціологічні теорії користуються в процесі пізнання такого роду поняттями не змінюючи їх суттєвих ознак. Інколи такі поняття використовуються у дещо звуженому змісті (наприклад, “норма” замість “норма соціальна”; “контроль” замість “соціальний контроль” і т.п), проте це робиться скоріше для зручності сприйняття тексту, запобігання частого повтору слів і т.п. Для фахівця здебільше інтерпретація цих понять в контексті не викликає складнощів, хоча і потребує уточнення.

В першу чергу необхідно звернутись до поняття “соціальна патологія”, яке є найвужчим за змістом. Це поняття “створене” за аналогією з медичним поняттям - патологія [наука про захворювання]. Хоча деякі вчені вважають це поняття застарілим (наприклад, Ковальов А.Д.) і «витісненими більш теоретичним поняттям «аномія» [1, с.530], в цьому параграфі необхідно детальніше зупинитись на його ґносеологічному аналізі та визначенні пізнавальних можливостей.

В даній роботі ми не могли обійти увагою те, що Головаха В.І. називає “сферою соціальних патологій” з кількох причин. По-перше, вона якщо не продовженням, то логічним доповненням (інколи – альтернативного характеру) теорії соціальної аномії Е.Дюркгейма та більш сучасної теорії Р.Мертонна. По-друге, дане явище (описане у відповідному понятті) для вченого носить як індивідуальний (навіть соматичний), так і соціальний характер. По-третє, автором запропоновано саме систему понять, які описують цілий клас явищ і можуть біти не тільки систематизовані на теоретичному рівні, а й бути використаними при проведенні конкретних соціологічних досліджень.

Головаха визначає «патологію соціальну» як «специфічну форму відхилення від інституційно обумовлених вимог до соціальної поведінки, яка виявляється: 1) в індивідуальних та групових діях, що пов’язані з нехтуванням соціальними нормами, 2) у масовому порушенні процесів соціальної адаптації при дезорганізації суспільної системи» [1, с.384-385]. Нижче ми наводимо Схему, яка демонструє структуру “сфери патологій”(Див.Рис.1).

ПСИХОПАТОЛОГІЯ Розлад психічних механізмів адаптації до соціальних норм					СОЦІАЛЬНА ПАТОЛОГІЯ			
Індивідуальна		Масова			Девіантна поведінка свідоме вибіркоче порушення соціальних норм	Соціопатії		
Психопатична	Невропатична	Паніка	Істерія	Агресія		Соціальне безумство Дезорганізація за умов ціннісно- нормативного хаосу		
						Загальні	Специфічні	

Рисунок 1 - схема №. 1. Сфера патологій в суспільстві

Центральним поняттям у цій системі є поняття “соціопатія” – т.т. “така форма патології соціальної, яка за умов відсутності норм сама задає “патологічну” (з огляду на стабільне суспільство) норму поведінки”. [2, с.387]. У цьому сенсі, вважає автор, аномію можна назвати (або вважати) загальною соціопатією. Крім загальних соціопатій (що не залежать від специфіки соціальної системи) існують і так звані специфічні соціопатії (що існують тільки в межах конкретних суспільств).

Як видно із Схеми №1, девіантна поведінка виступає для вченого одним із типів соціальної патології взагалі і, значить, є поняттям вужчим за об'ємом, аніж соціальна патологія. Автор вважає за необхідне розрізняти такі “локальні” форми девіантної поведінки в суспільстві, як злочинність, екстремізм, наркоманія, пияцтво, суїциди тощо, які традиційно вивчаються соціологами, і соціопатії, “коли практично кожен член суспільства як частина цілого, що переживає паталогічний процес, стає носієм і жертвою соціальної патології.” [2, с.287].

З такої точки зору девіація має розглядатися як поведінка, що безпосередньо пов'язана з актом свідомого вибору (порушувати чи не порушувати соціальну норму, яка обмежує індивідуальну сваволлю). В патосоціальний процес індивід “втягується” несвідомо, поза власним бажанням. “Класичні девіації” відрізняються від соціопатій ще й тим, що останні історично минулі, “і суспільство позбувається таких патологій разом з формуванням адаптивних механізмів соціальної поведінки і взаємодії” [2, с.387].

Можна погодитись з такою точкою зору автора, але лише за умови, що девіантна поведінка в даному випадку розглядатиметься як акт індивідуальної (або групової) дії, а не в широкому розумінні – як соціальне явище чи процес. Тоді ті феномени, які відносяться до соціопатій можна назвати більш звичним для нас поняттям – соціальні відхилення або ж соціальні девіації. В такому випадку система соціальних патологій розпадається на систему індивідуальних (групових) дій, які “порушують соціальні норми, які обмежують індивідуальну сваволлю”, та масовий процес порушення таких норм через недосконалість, невідповідність, протиречивість, відсутність і т.п. останніх.

Ще одне зауваження до запропонованої Головахою підходу пов'язане це зауваження з тим, що девіантна поведінка знову ж таки розглядається виключно як негативний соціальний феномен, незалежно від того, чи має вона індивідуальний, чи масовий характер. Знову ж таки як девіації, так і прояви “соціопатії” розглядаються як феномени “ворожі” для суспільства, або такі, які наносять збиток “нормальним” суспільним відносинам. Знову ж таки з поля зору дослідника випадає цілий клас позитивних соціальних відхилень або зразків позитивних індивідуальних девіацій. Запропонована схема може успішно використовуватись при вивченні лише негативних аспектів соціальних відхилень, проте не претендує на всезагальний характер і все сторонність дослідження девіацій взагалі.

Соціальні норми характеризуються (або їх характеризують) цілим рядом ознак, основна (необхідна, але недостатня) з яких - їх інституціональність. Останню при цьому слід розглядати не у вузькому змісті (т.т. як формалізовану, відповідним чином фіксовану і контрольовану систему правил та зразків поведінки), а в широкому розумінні, як систему загальноприйнятих, найбільш поширених шаблонів поведінки у різних сферах людської діяльності, які мають на меті організовувати, узгоджувати та направляти останню на досягнення соціально значимої мети.

Саме інституціональний характер соціальних норм надає їм досить важливе (в суспільному контексті) значення і властивість - вони відносно стабільні, постійні, і, якщо ці норми закріплено в праві (формальні норми), носять загальнообов'язковий характер.

Очевидно, що така загальнообов'язковість має відносний характер. Соціальні норми можуть бути універсальними, т.т. такими, що однаково відносяться до кожного індивіда в даному суспільстві, і специфічними, що регулюють окремі види діяльності індивіда чи групи. До таких норм відносяться ті, що регулюють професійну діяльність, або такі, що регулюють дію індивіда у відповідності з його статусною позицією або соціальною роллю, яку він виконує [1, с.441]. Звичайно ж відносна статичність соціальних норм призводить до того, що вони можуть не завжди відповідати соціальній дійсності, яка постійно змінюється. Деякі вчені навіть вводять поняття «девіантна норма» (див.,наприклад: Гилинский Я.И. Социальный контроль девиантного поведения в современной России). “Девіантною” нормою можна вважати таку формалізовану і інституціолізовану норму, яка по суті своїй перестала виконувати одну із головних функцій – організацію та адаптацію поведінки індивідів чи груп до реалізації інтересів суспільства в цілому. Тобто існування таких норм суть прояв дисфункції, і така норма має бути або змінена, або скасована взагалі.

Процес “заміни” “девіантних” норм “нормальними” може тривати досить довгий час, саме тому можна казати про існування так званих «адаптивних норм». Під адаптивною нормою Гілінський Я.І., наприклад, розуміє «припустимі (в оригіналі - «допустимые») межі структурних та функціональних змін, при яких (завдяки котрим) забезпечується збереження об'єкту і не виникає перешкод для його розвитку [5, с.2].

З точки зору строго наукового підходу, адаптивні норми не можуть бути різновидом соціальних норм, оскільки вони (адаптивні норми) не пройшли ще необхідного процесу інституціоналізації. Вони є лише перехідним етапом (та й то

- не всі, а лише частина з них). Більшість цих «норм» носить ситуативний, випадковий характер. Завершенням є процесу інституалізації є інтеграція, включення нового виду соціальної діяльності, закріпленого в нормі, в існуючу структуру соціальних відносин. «Завдяки цьому формується певний набір формальних і неформальних санкцій, за допомогою котрих здійснюється соціальний контроль за відповідними типами поведінки» [1, с.230].

Таким чином, можна виділити дві групи соціальних норм: по-перше, норми загальні та норми специфічні; по-друге, норми інституціалізовані (в т.ч. - формалізовані), норми адаптивні та норми девіантні. Ми вважаємо, що соціальні відхилення – це в першу чергу порушення інституціалізованих соціальних норм - незалежно від того, чи відповідає дана норма вимогам соціальної реальності, чи ні. Тільки таким чином можна чітко визначити предмет дослідження, оскільки, якщо включати до предмета і «адаптивну» норму, ми зробимо серйозну методологічну помилку, «розширивши» предмет вивчення шляхом включення до нього свого «заперечення», яким є «адаптивні норми» по відношенню до «соціальної норми».

“Адаптивна норма” і “девіантна норма”, а точніше, ті зразки поведінки, які їм відповідають, є лише складовими соціальних відхилень, свого роду перехідним етапом від девіації (новації) до норми. Саме такі норми виступають у ролі тієї рушійної сили, що призводить до змін як моральних, так і правових устоїв суспільства в залежності від змін в соціальної реальності взагалі.

В сучасній соціології відсутнє єдине означення поняття “соціальні відхилення”. В більшості випадків, як вже зазначалось вище, соціальні відхилення ототожнюються з девіантною поведінкою, а тому їх означення за змістом близьке до означення девіантної поведінки. Однак існують і більш змістовні визначення: наприклад, Е.Б.Гуділіна вважає що соціальні відхилення (або - відхилення від соціальних норм) це – “форма прояву порушення моральних імперативів, устоїв (підвалин) і норм»[1, с.205].

Здебільшого соціальні відхилення асоціюються із сферою негативного, аморального, протиправного і т.п. Проте це не відповідає дійсності, оскільки соціальні відхилення характеризуються своєю багатогранністю, різнозначимістю, мінливістю. “Соціальні відхилення багатоликі, рухливі і певною мірою здатні модернізуватися и пристосовуватися до зміни умов, відновлюватись в нових поколіннях людей” [2, с.15].

З точки зору автора соціальні відхилення можуть набувати як позитивного, так і негативного змісту, хоча частіше вони включають в себе лише негативні прояви девіацій. Соціальні відхилення можуть бути розбиті на дві групи: в першу включаються ті з них, які одночасно відносяться до дії моралі та права, т.т. правопорушення та злочини; до другої – ті, які відносяться виключно до сфери моралі. “Поняття соціальних відхилень неоднозначне. Воно може виступати вимогою, що переганяє час, бути формою народження нових суспільних відносин, виступати проти конформізму та догматизму в моралі.” [2, с.15].

Віддаючи належне самій постановці питання про розширення предметної області вивчення соціальних відхилень, все ж таки необхідно зауважити про те, що саме означення здається надто абстрактним, а ому виникають проблеми з його інтерпретацією та операціоналізацією. Поняття “моральні імперативи” та “устої” самі є невизначеними, тому давати контрадикторне означення поняття

“соціальні відхилення” з використанням вищезазначених термінів є не зовсім неконкретним.

В сучасній соціології приділяється значної уваги вивченню девіантної поведінки, або, скоріше, певним її проявам. Дана проблематики розвивається як на макро-, так і мікро- рівнях, проте досі не можна сказати, що об’єкт дослідження чітко визначено і відповідно структурований. В даній роботі ми не ставимо за мету чітко сформулювати об’єкт та предмет девіантології – це досить складна задача і вирішення її пов’язане з багатьма теоретичними проблемами. Проте для продовження дослідження нам все ж таки необхідно означити об’єкт і предмет девіантології, нехай навіть в якості робочої гіпотези.

Найчастіше в сучасній вітчизняній соціології використовується поняття “девіантна поведінка” – яка і складає об’єкт девіантології. Проблема полягає в тому, що поки що не існує чіткого розуміння того, що ж складає суть девіації як соціального феномену і як вона (девіація) виявляється на рівні індивідуальної та групової поведінки?

Зараз необхідно звернутись до теоретичної інтерпретації поняття девіантна поведінки. Очевидно, що вона є одним із елементів соціальної поведінки взагалі, її специфічною формою. Соціальна поведінка розуміється як “зовнішні прояви діяльності, в котрих виявляється конкретна позиція людини, його установка (attitude). Це форма перетворення діяльності і реальні дії по відношенню (відносно) соціально значимих об’єктів (ЕСС, 549). Соціальна поведінка це система дій чи вчинків людей, які можуть бути зафіксовані, або спостерігатися “зовні” і в яких реалізуються внутрішні спонукання, мотиви людини. “В якості механізмів саморегуляції соціальної поведінки виступають диспозиції особистості, котрі формуються в результаті взаємодії стимулів і мотивів за конкретних умов зовнішнього середовища” [1, с.549]. «Девіантна поведінка – 1) вчинок або діяльність людини, котрі не відповідають офіційно установленим або фактично діючим в даному суспільстві нормам (стереотипам, зразкам)... 2) соціальне явище, котре виникло історично і виявляється у відносно розповсюджених, масових формах людської діяльності, що не відповідають офіційно установленим чи фактично існуючим соціальним нормам» [1, с. 545].

«Девіантна поведінка, поведінка, що порушує загальноприйняті в даному суспільстві норми і правила». [6, с.159].

В соціології виділяють чотири рівні соціальної поведінки. Перший рівень – акти поведінки – є реакцією суб’єкта на актуальну предметну ситуацію, на специфічні і постійно змінні впливи зовнішнього середовища. Другий рівень створюють звичні дії та вчинки, котрі виступають як елементи поведінки, як її цілеспрямовані акти. “Дія – процес, котрий залежить від уявлення про результат, якого необхідно досягнути, т.т. процес, підвладний усвідомленій меті” [1, 549]. В даному випадку мова вже йде про вчинок – соціально значиму одиницю поведінки, котра дозволяє встановити відповідність між конкретною соціальною ситуацією і соціальною потребою суб’єкта дії (вчинку). Дія в даному випадку може розглядатися як процес, котрий керований усвідомленою метою.

Третій рівень – цілеспрямовано послідовність вчинків ж соціальних дій в тій чи іншій сфері життєдіяльності, де людина переслідує суттєво багато віддаленні цілі, досягнення яких включає і забезпечується системою вчинків. Четвертий рівень – це рівень реалізації життєвих цілей. Цей рівень поведінки особистості

має, на думку деяких соціологів, для соціології першочергове значення, оскільки пов'язаний з реалізацією життєво важливої для індивіда мети – перетворення ідеального в реальне. На всіх рівнях соціальної поведінки особистості вона регулюється її диспозиційною системою, проте в кожній конкретній ситуації в залежності від мети головна роль належить певному рівню диспозицій або навіть конкретному диспозиційному утворенню. Соціологія як наука вивчає всі рівні соціальної поведінки особистості і всі рівні її диспозиційної системи на мікро- та макрорівнях, проте в багатьох випадках найбільш значимими виступають третій та четвертий рівні. Розглядаючи девіантну поведінку як частину, складову соціальної поведінки взагалі, є виправданим застосування аналогічного підходу. Отже, ми припускаємо, що девіантна поведінка також має чотири рівні.

Перший – акти поведінки – практично не усвідомлені, спонтанні реакції на вплив зовнішнього середовища, або афективні дії. Здебільшого такого роду дії не є об'єктом вивчення девіантології, а кримінальний закон в таких випадках може визнати людину неосудною: «Згідно зі ст. 122 КК України, не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння перебувала у стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати своїх дій і керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану» [4, с. 65].

Очевидно, що даний вид соціальної девіантної поведінки навряд чи може бути включеним до об'єкту девіантології. Відхилення, звичайно ж, наявні, проте вони не носять соціального характеру, людина просто не здатна керувати своїми діями, вона не розуміє ні мети, ні засобів, ні можливих наслідків. Очевидно, що такого роду дії є об'єктом вивчення психологічних наук.

Другий рівень – вчинки, соціально значимі одиниці поведінки. В даному випадку людина здатна оцінювати соціальну ситуації і власні потреби та інтереси. Проте мова знову ж таки йде про індивідуальні акти, дії. Кожний випадок соціальної активності в такому випадку розглядається з урахуванням багатьох «зовнішніх» обставин та особливостей самого діяча (в т.ч. – психо-фізіологічних). Такий підхід до вивчення девіантної поведінки більше притаманний кримінології, яка вивчає обставини правопорушення, його зміст, особу злочинця і т.п.

Хоча деякі соціологи акцентують увагу саме на такому підході, проте він здається не перспективним. Вивчення окремих фактів може призвести до того, що дослідник просто «не помітить за деревами лісу». Тому вивчення девіантної поведінки на рівні вчинку теж не повинно складати основу предмету девіантології як спеціальної соціологічної теорії.

Висновки. Аналіз міждисциплінарного наукового дискурсу проблем соціальних відхилень свідчить: 1) про необхідність чіткого визначення змісту понять «соціальний порядок», «соціальні норми», «соціальний контроль», «соціальні відхилення», «соціальні санкції» і т.п., 2) про ознаки наявності концептуальної кризи, яка відображається в у дуалістичності поглядів як на природу, так і структуру, і функції соціальних відхилень, 3) про теоретико-методологічні проблеми при класифікації та типологізації як соціальних відхилень зокрема, так і категоріально-понятійного апарату теорій соціальних відхилень в цілому, 4) про відсутність узгоджених теоретичних поглядів стосовно розуміння теми соціальних відхилень в системі соціологічного знання.

Список використаних джерел

1. Энциклопедический социологический словарь / Общая ред. ак. РАН Осипова Г.В. - М.: ИСПИ РАН, 1983.- 800 с.
2. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник /Під заг. ред. д.філ. н., проф. В.І.Воловича. К.: - Український Центр духовної культури, 1998.- 736 с.
3. Головаха Е.И., Панина Н.В. Социальное безумие. История, теория и современная практика / Е.И.Головаха – К.:Абрис, 1994.-168 с
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/ За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — 9-те видання, переробл. та доповн. — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.
5. Гилинский Я.И. Социальный контроль над девиантным поведением в современной России. www.narcom.ru.
6. Соціологія права. Навчальний посібник / За заг.ред. д.ю.н, проф. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 288 с.

Отримано 22.09.2014 р.

УДК 316:303.4

Ніколаєнко В.Л.[°]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, кандидат соціологічних наук

МЕТОДИЧНА РЕФЛЕКСІЯ ПРЕДМЕТУ СОЦІОЛОГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

В статті доводиться, що методична рефлексія предмета соціології громадської думки, – як і будь-якої іншої соціологічної дисципліни, – є способом конституювання однієї з спеціальних соціологічних теорій з тієї причини, що в кожному з таких випадків предметом дослідження є педагогічне, а методом – соціологія.

Ключові слова: *масова свідомість, методична рефлексія, громадська думка, спеціальна соціологічна теорія, соціологія громадської думки, навчальна дисципліна, навчальний курс, навчальний предмет.*

В статье показывается, что методическая рефлексия предмета социологии общественного мнения, – как и любой другой социологической дисциплины, – является способом конституирования одной из специальных социологических теорий по той причине, что в каждом из этих случаев предметом исследования является педагогическое, а методом – социология.

Ключевые слова: *массовое сознание, методическая рефлексия, общественное мнение, социология общественного мнения, специальная социологическая теория, учебная дисциплина, учебный курс, учебный предмет*

The article shows that the methodical reflection on the subject of sociology of public opinion – as well as in any other sociological discipline – is a way of constituting a special sociological theories for the reason that in each of these cases the subject of the study is «pedagogical» and the method is «sociology».

Keywords: *mass consciousness, methodical reflection, public opinion, sociology of public opinion, special sociological theory, educational discipline, training course, academic subject*

Актуальність. Методику зазвичай тлумачать як опис прийомів, способів та технік практичних дій. В педагогіці – це відтворення і розповсюдження методом навчання набутого і формалізованого досвіду викладання навчальних предметів, що забезпечує відтворення передбаченого результату. Сучасна методика має

[°] © Ніколаєнко В.Л., 2014 р.